

ЗНАЧЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті висвітлено бачення управлінських проблем на основі впровадження компетентнісного підходу у підготовку керівників навчальних закладів, зосереджено увагу на впровадженні даного підходу у навчанні дорослих під час здобуття другої вищої освіти (перепідготовки). Виокремлено компоненти управлінської компетентності, обґрунтовано особливості формування професійної компетентності у підготовці керівників навчальних закладів з урахуванням сучасних вимог до системи управління освітою.

Ключові слова: компетентнісний підхід, керівники навчальних закладів, компетентність, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена посиленням уваги науковців, на етапі реформування освіти в Україні, до здійснення підготовки висококваліфікованих кадрів усіх рівнів освітніх закладів, зокрема, підготовку керівників закладів освіти. Слід зазначити, що від керівника навчального закладу та його професійної компетентності залежить конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг і забезпечення якості освіти.

Питанням висвітлення професійної компетентності фахівців та управлінської компетентності керівників ЗНЗ у системі педагогічної освіти займалися такі науковці як: В. Беспалько, В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, О. Зайченко, Г.Єльнікова, Л. Калініна, В. Маслов, В. Мельник, В. Олійник, В. Пікельна, М.Поташник, В.Семиченко, Т. Сорочан, Г.Федоров, Є.Хриков, П. Худоминський, А.Чміль, Т. Шамова та ін.

Однак питання щодо впровадження компетентнісного підходу у підготовку керівників навчальних закладів потребує глибших досліджень, що і спонукало нас до написання статті: „Значення компетентнісного підходу для здійснення підготовки керівників навчальних закладів”.

Метою статті є висвітлення суті компетентнісного підходу та значення його для здійснення підготовки керівників навчальних закладів.

Завданнями нашого дослідження є висвітлення бачення управлінських проблем на основі впровадження компетентнісного підходу у підготовку керівників навчальних закладів, зосередження уваги на впровадженні даного підходу у навчанні дорослих під час здобуття другої вищої освіти (перепідготовки). Також нашим завданням постає виокремлення компоненти управлінської компетентності, обґрунтування особливостей формування професійної компетентності у підготовці керівників навчальних закладів з урахуванням сучасних вимог до системи управління освітою.

У теорії управління закладами освіти відсутній єдиний підхід до означеної проблеми. У контексті нашого дослідження слід зосередити увагу

на підготовку керівників закладів освіти з досвідом роботи, які здобувають другу вищу освіту, а при розв'язанні цього завдання особливу увагу потребують питання з андрагогіки.

Російський науковець С. Змейов вважає, що андрагогіка – це наука про навчання дорослих, яка обґрунтовує діяльність тих, хто навчається, і тих, хто навчає, щодо організації процесу навчання [1, с. 81].

В Українському педагогічному словнику термін „андрагогіка” визначається як педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблеми освіти, самоосвіти і виховання дорослих. Завданням андрагогіки є опрацювання змісту, організаційних форм, методів і засобів навчання дорослих [2, с. 25-26].

Р. Мюккіеллі, відомий французький дослідник і практичний працівник освіти дорослих, називає дорослими тих чоловіків і жінок, яким більш 23 років і вони включилися в професійне життя, взяли на себе активні соціальні ролі та сімейні обов'язки. Вони уже вийшли з того типу відносин залежності та типу мислення, які характерні для дитинства й отрочства. Вступили в соціальні відносини іншого типу взаємозалежності, вони взяли на себе обов'язок з організації свого життя, „тимчасового обрію” (своїх особистих і громадських планів), вони володіють досить прагматичним, реалістичним розумінням соціальної включеності, положенням, можливостями та прагненнями [3, с.10].

С. Хаджирадева зазначає, що до дорослих людей можна зарахувати будь-яку людину, яка в житті поводить себе усвідомлено й відповідально, яка зайнята певною справою. Здається, що й серйозні заняття навчанням можна віднести до виконання відповідальної ролі. Доросла людина, на відміну від недорослої, має відносно сформовані фізіологічні й психологічні функції, зокрема мислення й емоційно-вольову сферу. Доросла людина відрізняється досить високим рівнем самосвідомості: вона усвідомлює себе усе більш самостійною, самокерованою особистістю, незалежною в матеріальному (економічному), юридичному, моральному, психологічному відношеннях. Важлива відмінність дорослої людини – наявність у неї великого обсягу життєвого досвіду, що виступає в трьох різновидах: побутовий, професійний і соціальний. Тому, здійснювати підготовку керівників навчальних закладів слід з урахуванням андрагогічних особливостей у поєднанні з компетентнісним підходом.

Як виокремлює Л. Хоружа, серед учених розвернулася дискусія відносно визначення такого освітнього індикатора, яким можна було б оцінювати якість освіти. Таким новим концептуальним орієнтиром, що впливав би на формування змісту освіти, її методів, критеріїв тощо, було – визначено компетентність, а спосіб розвитку цього утворення – названо компетентнісним підходом. Зазначимо, що більшість дослідників розглядають „компетентність” як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження. В українській педагогіці спроба наблизитися до адекватного розуміння термінів „компетенція” й „компетентність” триває майже десять років. Компетенція визначалася як

„загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості” [4, с. 178].

Компетентність – це інтегративна характеристика особи, що відображає готовність і здатність людини мобілізувати набуті знання, вміння, досвід і способи діяльності та поведінки для ефективного вирішення завдань, які виникають перед нею в процесі діяльності. Компетентність означає стійку здатність до діяльності зі знанням справи, що включає: глибоке розуміння суті виконуваних задач і проблем, що розв'язуються; знання досвіду, що наявний у даній галузі, активне володіння його кращими досягненнями; вміння вибирати засоби і способи дії, адекватні конкретним обставинам; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процесі досягнення цілей [5].

У контексті нашого дослідження розглянемо визначення компетентнісного підходу. Так Г. Єльникова вважає, що компетентнісний підхід є ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти. Принцип професіоналізму передбачає наявність обов'язкової спеціальної підготовки керівника освіти для роботи на певному управлінському рівні. Відповідність освіти посаді всіх суб'єктів управління забезпечується періодичним підвищенням їх кваліфікації в закладах післядипломної освіти шляхом стажування або самоосвіти. Управлінська компетентність потребує вміння добирати необхідні знання для виконання конкретних управлінських дій [6, с. 34].

Компетентнісний підхід у навчанні пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діючим підходом до освіти, оскільки торкається особистості студента та може бути реалізований і перевірений лише в процесі виконання конкретним студентом визначеного комплексу дій. Слід зосередити увагу на використанні компетентнісного підходу до навчання дорослих, це можливе при здобутті другої вищої освіти (перепідготовки), навчанні у магістратурі, підвищенні кваліфікації, стажуванні.

Питання компетентнісного підходу до організації навчання у вищій школі розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема основи сучасної дидактики вищої школи досліджує Г. Атанов; компетентнісну модель освітньої програми – В. Болотов. Розгляду змісту, структури, формування компетентності майбутніх фахівців присвячені праці І. Драч, Г. Єльникової, І. Зимової, А. Овчарук, В. Маслова, А. Хутірського та ін. Сутність педагогіки вищої школи та організації навчального процесу в педагогічних університетах розкриваються в працях А. Кузьмінського, В. Мороза. Однак питання впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес вузу недостатньо розкриті у науковій літературі. Не повною мірою дослідниками відбивається роль компетентнісного підходу як фактора підвищення конкурентоспроможності вузу.

Наступним етапом нашого дослідження є розгляд поняття „професійної компетентності”. Професійну компетентність керівника загальноосвітнього

навчального закладу В. Маслов розглядає як систему теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, організаційно-методичних і технологічних умінь, необхідних особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, а також відповідні моральні й психологічні якості. З цих позицій дослідник кожен функцію управлінської діяльності керівника ЗНЗ визначає певним обсягом знань та класифікує таким чином: методологічні, нормативні, загальнотеоретичні (психолого-педагогічні), організаційно-методичні, конкретно-посадові [7].

Професійна підготовка керівників навчальних закладів в Україні здійснюється у системі вищої та післядипломної освіти відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти України „Підготовка магістра за спеціальністю специфічних категорій 8.00009 „Управління навчальним закладом” [8] (далі – Стандарт). Діючий нині вітчизняний Стандарт затверджено Міністерством освіти і науки України у лютому 2006 року. Стандартом визначено цілі та зміст професійної підготовки, а також вимоги до фахівця кваліфікації 12 „Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання)”. До переліку посад зазначеної кваліфікації належать керівники навчальних закладів усіх рівнів освіти – від вищої до дошкільної та позашкільної. До об'єктивних чинників, які впливають на рівень компетентності керівників навчальних закладів, Стандартом віднесено наявність вищої освіти та стаж педагогічної діяльності (не менше п'яти років). Важливо підкреслити, що Стандарт використовує окремі засади компетентісно-орієнтованого підходу, зокрема, у документі констатується актуальність вимог до компетентності керівника навчального закладу, яка розглядається як „необхідний обсяг і рівень знань та досвіду у певному виді діяльності” [8, с. 6].

Стандарт окреслює, по суті, діюче контекстне поле для професійної підготовки керівників навчальних закладів в Україні [9].

В. Мельник зазначає, що теоретичне усвідомлення терміну „компетентність” дає можливість зробити такі висновки у сфері управлінської підготовки керівника ЗНЗ:

1. Компетентність керівника ЗНЗ передбачає постійне оновлення професійних знань, умінь і навичок у процесі підвищення кваліфікації та практичної діяльності, оволодіння новою інформацією для успішного застосування в конкретних умовах, тобто володіння оперативними і мобільними знаннями.

2. Компетентність керівника ЗНЗ – це не лише володіння знаннями, але потенційна готовність вирішувати завдання зі знанням справи. Компетентний керівник має не лише знати сутність проблеми, але й вміти вирішувати її на практиці, застосовуючи при цьому той чи інший метод, що найбільш придатний за даних умов та у даний час, тобто є адекватним. Тому другою важливою якісною ознакою компетентності є гнучкість діяльності, що забезпечує її адекватність до існуючих реалій та очікуваних результатів.

3. Компетентного керівника ЗНЗ виділяє здібність серед розмаїття можливих рішень обрати найбільш оптимальне, аргументовано відхилити

сумнівні, ефектні, але не ефективні рішення, що забезпечується розвиненим критичним мисленням особистості керівника [10].

Ми враховуємо думку науковця та пропонуємо для формування професійної компетентності у підготовці студентів магістратури за спеціальністю: „Управління навчальними закладами” враховувати по-перше, андрагогічні підходи до навчання, оскільки переважна більшість студентів магістратури це люди з досвідом роботи які потребують особливих підходів у навчанні, по-друге, слід визначити зміст навчальної діяльності, що забезпечує рівень управлінської компетентності керівників НЗ.

Висновки. На основі проведеного дослідження слід відмітити, що в процесі швидкісних соціально-економічних та техніко-технологічних змін навчання в магістратурі за спеціальністю „Управління навчальним закладом” стає важливою освітньою галуззю щодо забезпечення професійної підготовки керівників навчальних закладів та адаптації їх до нових умов управлінської діяльності. Професійна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу – це сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і умінь, відповідних особистісних якостей. Але нам необхідно врахувати, що проблема підготовки керівників НЗ є актуальною, тому наразі є потреба досконалого вивчення даного питання під час якого доречним буде створення моделі управлінської компетентності керівника НЗ, яка б розглядалася б як система взаємопов’язаних компонентів (складових), що забезпечує рівень професійної підготовки для досягнення стандарту управлінської діяльності керівника закладу та подальшого творчого розвитку.

Також слід відзначити, що для впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес підготовки магістрів, з метою досягнення більшої ефективності діяльності зокрема, і зростання конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, необхідно усвідомити сутність компетентнісного підходу; спираючись на відповідний галузевий стандарт вищої освіти, розробити компетентнісну модель випускника магістратури. Подальшої розробки вимагають оцінний інструментарій професійної компетентності випускника.

Список використаних джерел

1. Змеев С. И. Основы андрагогики. – М.: Наука. – 1999.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.
3. Muchielli R. Les methods actives dans la pedagogie des adultes. – Paris, 1985.
4. Хоружа Л. Л Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л.Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: Збірник наукових праць. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. – С. 178-183.
5. Василенко Л. В., Гришина І. В. Професійна компетентність керівника школи / Л. В. Василенко, І. В. Гришина. – Х.: Вид.група «Основа», 2006. – 208 с.
6. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність / Г.В. Єльнікова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»).

7. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.

8. Підготовка магістра за спеціальністю специфічних категорій 8.000009 «Управління навчальним закладом». Галузевий стандарт вищої освіти України. – К. : Міністерство освіти і науки України, 2006. – 61 с.

9. Рожнова Т.Є. Формування професійної компетентності у підготовці керівників навчальних закладів. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» / Додаток 1. Вип. 5. Том II (53): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гносис, 2014. – 518 с., С. 483-492.

10. Мельник В. К. Теоретичні засади формування фахової компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти / В. К. Мельник // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 1. – С.85-88.